

Türkiye’de Batı ve İngiltere Algısı: Beğeni ile Düşmanlık Arasında - Yaprak Gürsoy

Türkiye’de Batı ve İngiltere Algısı: Beğeni ile Düşmanlık Arasında^[1]

Türkiye’nin Batı’ya yönelimi ve bu yönelimin içindeki kırılmalar, özellikle İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinden bu yana politik ve akademik çevrelerde öne çıkan bir konu olmuştur. Türkiye, Soğuk Savaş yıllarında her ne kadar “[Avrupa güvenlik politikasının önemli bir sütunu](#)” olarak görülse de, demokrasi ve insan haklarına dair endişeler sebebiyle Türkiye’nin Batı’daki

konumuna

dair soru işaretleri mevcudiyetini hep korumuştur. Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte Türkiye'nin Batı'daki konumuna ilişkin şüphelerin devam etmesine karşın, geleceğe yönelik olumlu tahminlerde de bulunulmuştur. Örneğin David Barchard, SSCB'nin dağılmasından kısa bir süre önce, Türkiye'nin Batı'daki rolüne ilişkin, İspanya ve Yunanistan gibi Avrupa'da gelişmekte olan ülke örneklerine benzeyen, AB üyeliği ve dolayısıyla Batı'ya sıkıca bağlı bir Türkiye modelini ele almıştır.[2] Bu tür tahminler en çok ilgiyi belki de Türkiye'nin AB ile üyelik müzakere sürecinin başladığı 2000'lerin başında görmüş, ancak bu dönemi yalnızca on yıl sonra Türkiye'nin Batı ile ittifak ilişkisinin kendisini bile sorgulayan bir karamsarlık süreci takip etmiştir.

Türkiye'nin Batı ile iniş

çıkışlı ilişkisi akademik literatürde geniş ölçekte ele alınmıştır. Liberal uluslararası ilişkiler geleneğini benimseyen araştırmacılar, bu gelgitli ilişkiyi Türkiye'deki hükümetlerin ve liderlerin değişik zaman dilimlerindeki farklı ideolojik duruşlarına bakarak açıklamayı tercih etmişlerdir.[3] Buna karşın, realist uluslararası ilişkiler geleneğinden gelen araştırmacılar, değişkenlik gösteren ilişkilerin sebeplerini incelerken uluslararası ve bölgesel gelişmelere dikkat çekmiş ve bu tip yapısal faktörlere analizlerinde yer vermişlerdir.[4]

Son yıllarda, özellikle

Türkiye'nin Batı ile ilişkilerindeki gerilemeyi açıklamak için, Erdoğan başkanlığındaki AKP hükümetlerinin ideolojik görüşü gibi Türkiye'nin iç politikasında yaşanan kaymalara odaklanan argümanlar kullanılmıştır. Suriye'deki iç savaş ve Doğu Akdeniz'deki gerilim gibi bölgesel hususlar da, Türkiye'nin Batı ile ilişkilerindeki gerilemeyi açıklayan temel maddeler olmuştur. Son olarak, iki kutuplu dünya düzeninin sona ermesi, Çin ve diğer Asyalı güçlerin yükselişi ve de küresel ekonomik kriz gibi uluslararası gelişmeleri belirleyen ana gündem başlıkları da, Batı'nın Türkiye ile ilişkilerini anlamak açısından genel bir bağlam oluşturmaktadır.[5]

Hem yakın tarihe odaklanan çalışmalar hem de daha geçmiş yıllara bakan literatür, Türk-Batı ilişkileri bağlamında zengin bir kaynakça sağlamakla beraber, yapılan çalışmaların temelde iki adet temel kusuru bulunmaktadır. İlk olarak, Türkiye'nin Batı ile değişen ilişkilerini açıklamada, çoğunlukla ilişkilerdeki sabit ve değişmeyen unsurlardan ziyade değişen dinamikler veya değişmeye açık gelişmeler üzerinden yapılan analizlere ağırlık verilmektedir. İkincil olarak, literatürdeki çoğu çalışmada Batı kavramı, NATO ve AB dahil olmak üzere ABD ve Avrupa olarak görülmektedir ve nadiren "Batı" kategorisine ait farklı ülkeler çözümlenmektedir. Buna karşın, kamuoyunun ve elitlerin Batılı ülkelere yönelik algılarının derinlemesine incelenmesi, dış politikadaki değişimlerin altında yatan sebeplere ışık tutabilir ve Türkiye'nin Batı ile ilişkilerini daha geniş bir perspektiften anlamaya katkıda bulunabilir.

Esasen, Türk kolektif kimliğinin Batı ile yüzyıllar boyunca süren etkileşimden ötürü Batı'dan nasıl etkilendiğini başarıyla gösteren kapsamlı çalışmalar bulunmaktadır. Bu kolektif kimlik, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupalı güçler tarafından "geri" ve "barbar" olarak damgalanmasına ve halen devam eden Türkiye'yi Avrupa'nın "ötekisi" olarak konumlayan bir aşağılamaya kadar uzanmaktadır.^[6] Bu damgalama, 20. yüzyılın başında vuku bulan geniş toprak kayıpları ve kapitülasyonların etkisiyle yaşanan yarı sömürgeleşme geçmişi ile birlikte yaşanmış statü kaybı nedeniyle, Türk kolektif bilincinde de belli bir ölçekte içselleştirilmiş durumdadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş hikayesi, "[Sévres Sendromu](#)" olarak da bilinen kendini aşağılanmış hissetmeyle beraber, eskiden sahip olunan uluslararası statü ve üstünlüğe yeniden kavuşma arzusuna yol açmıştır.^[7]

Bu perspektiften bakıldığında, Türkiye'nin Batı ile değişen ilişkileri sadece değişkenlik gösteren iç, bölgesel veya uluslararası dinamikler gibi faktörlerden değil,

aynı zamanda derinde yatan bir kızgınlıktan da kaynaklanmaktadır. Ancak bu kızgınlık

kendini sadece olumsuz hisler ya da şüpheli bir tavır olarak ifade etmemektedir. Lakin, özellikle Batı'nın siyasi ve ekonomik gelişmişliği veya diğer bir deyişle "üstünlüğü" bakımından, Batı hakkındaki bir takım olumlu görüşleri de içerisinde barındırmaktadır. Nitekim, Türkiye'deki Batı algısı, dönemsel olarak değişen ve farklı periyotlarda ilişkilerin olumlu ya da olumsuz seyrini belirleyen birbiriyle çelişkili iki unsuru, beğeni ve düşmanlık kavramlarını eş zamanlı kapsamaktadır.

Türkiye'de siyasi

seçkinlerin Birleşik Krallık'a yönelik algısı üzerine yakın zamanda yaptığım [araştırma](#) bu tür çelişkili durumları ortaya koymaktadır. 2011-2018 yılları arasında Türkiye milletvekillerinin meclis konuşmalarında İngiltere, siyasi ve ekonomik yapısıyla örnek alınması bir ülke modeli olarak anılmıştır. Meclis konuşmalarında, Birleşik Krallık'a atıfta bulunulan bölümlerin yaklaşık %39'unda bu tür bir beğeni gözlemlenmektedir. Ancak, bazı konuşmalarda düşmanca

bir algı da mevcuttur. Birleşik Krallık'a atıfta bulunulan konuşmaların yaklaşık %25'lik bir dilimi bu tarz husumet içeren bir perspektife işaret etmiştir. Bu konuşmalardaki tasfirler İngiltere'nin, Birinci Dünya Savaşı örneği de dahil olmakla beraber tarihsel düşmanlıklar dolayısıyla Türk çıkarlarına karşı hareket ettiğine dair bir izlenimi ortaya koymaktadır. Geçmişteki çatışmalardan kaynaklanan bu olumsuz algıya benzer bir diğer olumsuzluk da, konuşmaların yaklaşık %6'sında Birleşik Krallık'ın Türkiye'nin yakın çevresine müdahalede bulunan agresif bir küresel aktör olarak anılması üzerinden şekillenmiştir.

Parlamento konuşmaları hakkındaki

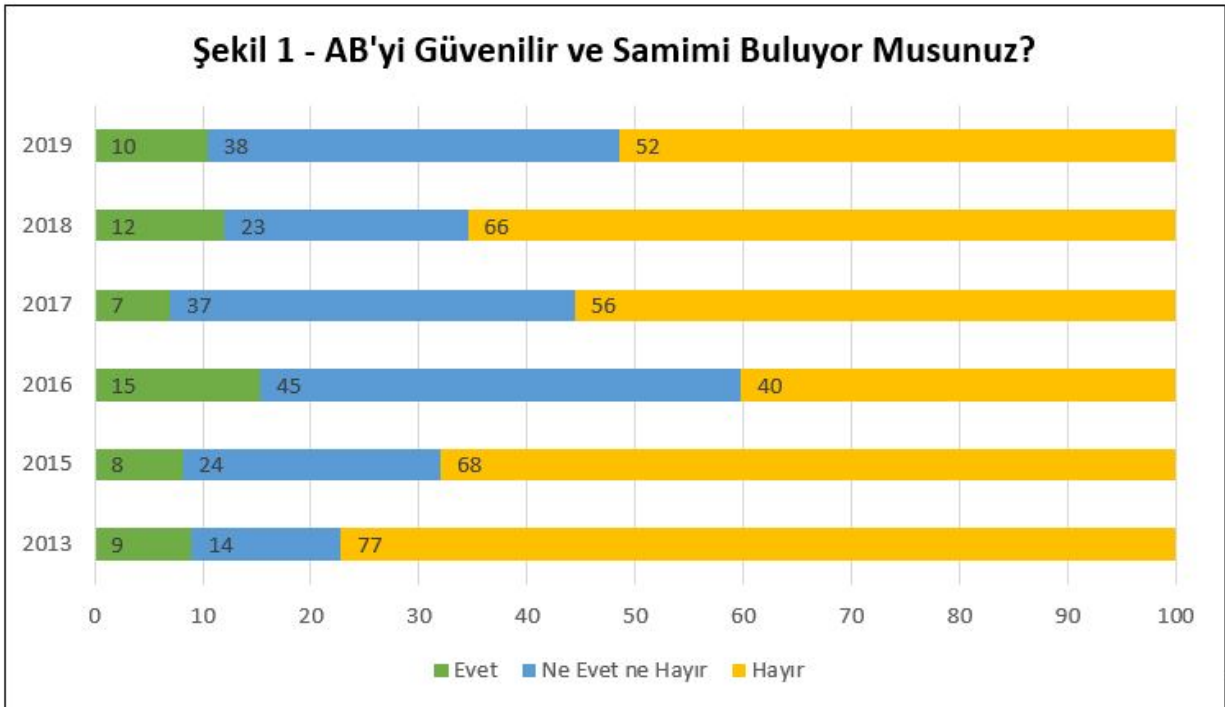
bu araştırmada, aynı zamanda Birleşik Krallık'ın birlikte anıldığı diğer ülkelerin de kayıtlarına yer verilmiştir. Verilerden elde edilen ilk bulgular, diğer Batılı ülkelerin de hem örnek alınacak olumlu bir model hem de Türkiye'yi karşılaştırmak için bir kıstas olarak görüldüğünü öne sürmektedir. Ancak aynı zamanda, Avrupalı güçler ve ABD gibi Batılı ülkeler potansiyel düşmanlar olarak da tanımlanabilmektedir.

Milletvekilleri algılarına

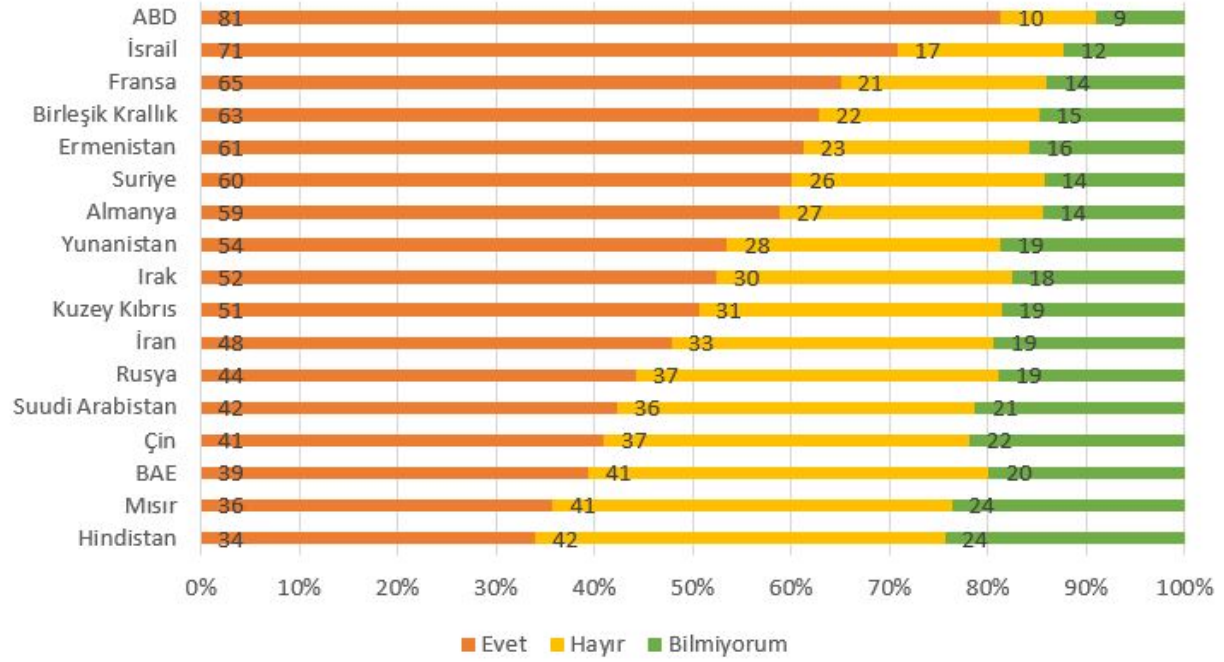
ilişkin bu sonuçlar, McLaren ve Müftüler-Baç tarafından daha önce yapılan [araştırmayla](#) uyumludur. Bu araştırma Türkiye siyasetçilerinin AB üyesi olma fikrine olumlu bakmakla beraber, Türkiye'nin Avrupa'dan ekonomik

ve politik olarak geride kalmış olduğunu kabul ettiklerini göstermektedir. Ayrıca, milletvekilleri AB üyeliğinin önündeki en büyük engellerden birini Türkiye'nin Müslüman kimliği olarak tanımlamışlardır. Milletvekillerinin bu tür beyanları, Avrupa'nın "ötekisi" olma bilincine ve olası kızgınlıklara işaret etmektedir.

Kadir Has Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Merkezi'nin yaptığı [kamuoyu araştırmaları](#) da, Batı'ya yönelik algıda benzer çelişkileri ima etmektedir. Örneğin, katılımcılara AB'yi güvenilir ve samimi bulup bulmadıkları sorulduğunda, katılımcıların büyük kısmı, çoğu yıl, "hayır" cevabını vermiştir (bkz. [Şekil 1](#)). Benzer şekilde, katılımcılara hangi ülkelerin Türkiye için tehdit oluşturduğu sorulduğunda, yanıt verenlerin çoğu ABD, Fransa, İngiltere ve Almanya gibi Batılı ülkeleri belirtmişlerdir (bkz. [Şekil 2](#)).

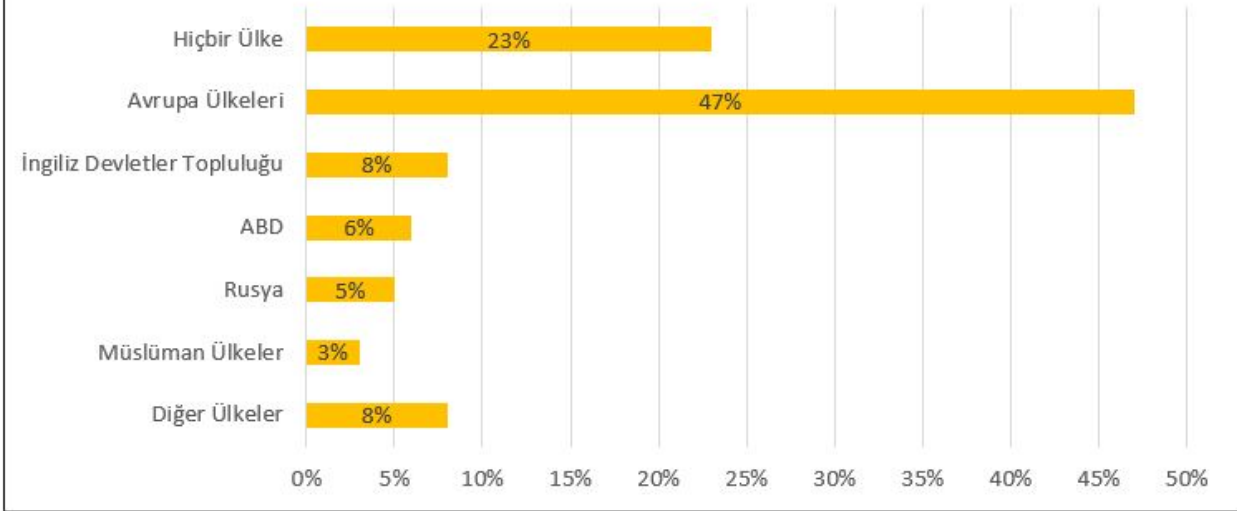

Şekil 2 - Hangi Ülke veya Ülkeler Türkiye için Tehdit Oluşturuyor?

Buna karşın, olumsuz fikirlerle çelişen olumlu görüşlere de rastlanmaktadır. KONDA tarafından 2018 yılında gerçekleştirilen bir [kamuoyu araştırmasına göre](#), “Devlet nizamı, hukuk düzeni, ekonomisi ve yaşam standardı açısından Türkiye hangi ülkeye benzese mutlu olurdunuz? ” (bkz. [Şekil 3](#)) sorusuna ankete katılanların neredeyse yarısı Avrupa ülkeleri cevabını vermiştir. ABD ve İngiliz Devletler Topluluğu’nu seçenler de eğer cevaba Batı’nın bir parçası olarak dahil edilirse, katılımcıların çoğunun Batılı yaşam standartlarını tercih ettiği açıktır. Öte yandan, Türkiye’nin benzemesini istediği başka bir ülke olmayanların oranı %23’lük bir azınlıktır.

Şekil 3-Devlet nizamı, hukuk düzeni, ekonomisi ve yaşam standardı açısından Türkiye hangi ülkeye benzese mutlu olurdunuz?

Sonuç olarak, bu gibi kamuoyu araştırmalarının sonuçları ile elit görüşler üzerine yapılan araştırmalar, Türklerin Batı algısında bir yanda düşmanlık ve güvensizlik, öte yanda hayranlık ve beğeni algılarının hakim olduğunu göstermektedir. Bu görüşler, tarihsel deneyimlerin bir sonucu olarak Türk kolektif kimliğine yerleşirken, dış politikadaki değişimleri anlamamanın da anahtarıdır. Algıları dış politika ile ilişkilendiren araştırmalar, Türkiye'nin Batı ile ilişkilerindeki gelgitleri anlamaya yardımcı olacaktır. Yerel, bölgesel ve uluslararası etkenler kuşkusuz önemli olmakla birlikte, bu gibi değişime açık etkenlere anlam kazandıran temel yapısal hususlar da politik analizlerde dikkate alınmalıdır. Ancak, Batı'ya yönelik iki uçlu beğeni ve düşmanlık arasındaki algıyı çözümlendiğimizde, Türkiye'nin Avrupa ve ABD ile ilişkilerini sağlam bir temele oturtan istikrarlı dış politika önerileri sunabiliriz.

[1] Turkish Perception of the West and the UK” başlığıyla Turkish Area Studies Review, No 38, 2021: 41-45’de İngilizce olarak yayınlanan makalenin orijinaline ulaşmak için:

<https://batas.org.uk/wp-content/uploads/2021/11/TASR-No38.pdf>. Çeviri Göktuğ Odabaşı.

[2] David Barchard, *Turkey and the West*, London: Routledge ve Kegan Paul, Royal Institute of International Affairs, 1985

[3] Bu tür bir argüman örneği için, bkz. Behlül Özkan, "Turkey, Davutoglu and the Idea of Pan-Islamism", *Survival: Global Politics and Strategy*, 56, 2014, syf. 119-140.

[4] Türk dış politikasına uygulanan bu yaklaşımın bir örneği için, bkz. Emre İşeri ve Oğuz Dilek, "The Limitations of Turkey's New Foreign Policy Activism in the Caucasian Regional Security Complexity", *Turkish Studies*, 12, 2011, 41-54. Türk dış politikasına ilişkin liberal ve realist literatüre genel bir bakış için, bkz. Faruk Yalvaç, "Approaches to Turkish Foreign Policy: A Critical Realist Analysis", *Turkish Studies*, 15, 2014, syf. 117-138, özellikle syf. 118-122.

[5] Bu faktörlere genel bir bakış için, bkz. Yaprak Gürsoy ve İlke Toygür, "[Turkey in and out of NATO? An Instance of a Turbulent Alliance with Western Institutions](#)," Analyses of the Elcano Royal Institute (ARI), 11 Haziran 2018; Türk dış politikasındaki değişikliklere ilişkin güncel bir analiz için, bkz. Mustafa Kutlay ve Ziya Öniş, "[Turkish Foreign Policy in a Post-Western Order: Strategic Autonomy or New Forms of Dependence?](#)," *International Affairs*, 97 (4), 2021, syf. 1085-1104.

[6] Bahar Rumelili, "Constructing

Identity and Relating to Difference: Understanding the EU's Mode of Differentiation," *Review of International Studies*, 30, 2004, syf. 27-47; Senem Aydın-Düzgit, *Constructions of European Identity: Debates and Discourses on Turkey and the EU* (Londra: Palgrave Macmillan, 2012).

[7] Pınar Bilgin, "Securing Turkey through Western-Oriented Foreign Policy," *New Perspectives on Turkey*, 40, 2009, syf. 103-23; Lerna K. Yanık, "Constructing Turkish 'Exceptionalism': Discourses of Liminality and Hybridity in Post-Cold War Turkish Foreign Policy," *Political Geography*, 30(2), Şubat 2011, syf. 80-9.

Dr. Yaprak Gürsoy, London School of Economics and Political Science (LSE), Avrupa Çalışmaları bölümü Öğretim Üyesi ve aynı üniversitede Çağdaş Türkiye Çalışmaları kürsü başkanıdır. Aynı zamanda Political Studies Association (PSA) Türkiye Siyaseti Özel Grubu kurucu başkanı ve British Association of Turkish Areas Studies (BATAS) kurul üyesidir. Akademik çalışmaları Türkiye siyaseti ve dış politikasını karşılaştırmalı olarak incelemektedir

Bu yazıya atıf için: Yaprak Gürsoy, "Türkiye'de Batı ve İngiltere Algısı: Beğeni ile Düşmanlık Arasında", *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 25 Mart 2022, <https://www.uikpanorama.com/blog/2022/03/25/bati-algi/>

Telif@*UIKPanorama*. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.